

Asia: VN/16951/2020

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunto

Lausun suunnitelmasta allaolevien alaotsikoiden alle

Mikäli vastasit yhtyäsi toisen tahon lausuntoon, täsmennä mistä tahosta on kyse

Suunnitelman tavoitteet

1 Suunnitelman tavoitteet - avovastaus

-

Liikenne

2a Liikenteeseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

2b Liikenne - avovastaus

-

Maatalous

3a Maatalouteen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

3b Maatalous - avovastaus

-

Rakennusten erillislämmitys

4a Rakennusten erillislämmitykseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

4b Rakennusten erillislämmitys - avovastaus

-

Työkoneet

5a Työkoneisiin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

5b Työkoneet - avovastaus

-

Jätehuolto

6a Jätehuoltoon suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

6b Jätehuolto - avovastaus

-

F-kaasut

7a F-kaasuihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

7b F-kaasut - avovastaus

-

Teollisuus ja muut päästöt

8a Teollisuuteen ja muihin päästöihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

8b Teollisuus ja muut päästöt - avovastaus

-

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

9a Kunnille ja alueille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

9b Kunnat ja alueet - avovastaus

-

Kulutuksen hiilijalanjälki

10a Kulutukseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

10b Kulutus - avovastaus

-

Julkiset hankinnat

11a Julkisiin hankintoihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

11b Julkiset hankinnat - avovastaus

-

Muut poikkisektorit

12a Muille poikkisektoreille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

12b Muut poikkisektorit - avovastaus

-

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

13a Toimenpideohjelman vaikuttavuus

-

13b Toimenpideohjelma - avovastaus

Kestävyyspaneeeli kiittää Ympäristöministeriötä mahdollisuudesta esittää lausunto keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta.

Haluamme tuoda esille, että taakanjakosektorit liittyvät kaikkiin yhteiskunnallisiin järjestelmiin, jotka ovat kestävämpiä ja joissa kestävyysmurros on välttämätön, niin Suomessa kuin globaalisti.

Myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia arvioitaessa tulisi ottaa laajempi näkökulma kuin kansallinen. KAISUn sisällysluettelon suunnitelmassa on huomioitu vaikutusten arviointi. Viimeistään tässä osiossa on kiinnitettävä huomiota sekä toimien kädenjälkiin että jalanjälkiin muualla maailmassa. Jos

nämä voidaan tunnistaa, voidaan miettiä toisaalta vientipotentiaaliamme, mutta yhtä lailla kehityspolitiikkaamme (ODA) sekä sitä, miten voimme tukea suomalaisen tuotannon ja kaupan sekä kuluttajien vastuullisuustoimintaa.

Vaikuttavat toimet selkeyttävät tulevaa politiikkaa, joka auttaa eri toimijoita suuntaamaan omaa tulevaisuuden strategisia päätöksiä sen mukaisesti. Toimet ruokkivat innovaatiotoimintaa niin teknologiassa, sosiaalisesti, kognitiivisesti että poliittisesti. Toimet luovat positiivista tulevaisuuskuva nuorille ja ilmastomuutoksesta fyysisesti tai psyykkisesti jo nyt kärsiville sekä viestii Suomen sitoutumisesta ilmastotoimiin. Mikäli toimet suunnataan vaikuttaviksi myös niihin kysymyksiin, joihin ilmastomuutos kytkeytyy kuten ekologiseen kestävyys, ne tukevat Suomen kokonaiskestävyyttä ja antavat linjakkaan kuvan kestävästä hyvinvoinnin edistämiseksi Suomeen.

Koska ilmeisimmistä ilmastokeinoista hyväksyttävimmät on jo pitkälti toteutettu, on tarpeen hyväksyä, että nykytilanteen vaikuttavimmat keinot eivät ole hyväksyttäviä kaikkien eturyhmien näkökulmasta (turvekeskustelu ilmiselvä esimerkki tästä).

Olisi realistista ottaa lähtökohdaksi, että ilmaston näkökulmasta kielteisestä nykytilanteesta hyötyvät tahot eivät pidä joitakin toimia hyväksyttävänä. Olisi viestittävä selkeästi, että välttämättömät toimet ovat silti välttämättömiä. Ei saa tahattomastikaan päästää syntymään mielikuvia siitä, että muutokset voitaisiin välttää tai että niitä kannattaisi viivästyttää, sillä lykkäämisestä syntyvät yhteiskunnalliset kustannukset kasvavat ajan myötä.

Kielteisten vaikutusten vähentäminen tulisi toteuttaa tukiohjelmin, jotka mahdollistavat elinkeinomenetyksistä tai työllisyysongelmista kärsivät ihmiset voidaan ohjata toisenlaisiin tapoihin, joilla rakentaa toimeentulonsa. Ihmisten erilaisuudesta ja maantieteellisestä sijainnista johtuen valinnan vapautteen on tässä kiinnitettävä huomiota.

Olisi kuitenkin myös ennakoitava uusien toimien vielä ennakoimattomat myönteiset ja kielteiset vaikutukset. Tällä hetkellä raportin sisällysluettelossa on kappale kytkennöistä ilmansuojeluun, mutta ei esimerkiksi luonnon monimuotoisuuteen, luonnonvarojen käyttöön, jätteen määrään tai ihmisten terveyteen. Kytkentöjen kautta on mahdollista löytää yhteiskunnallista kokonaiskestävyyshyötyä ja taloudellisia säästöjä ja samalla tunnistaa nousevia yhteiskunnallisia ristiriitoja, jotka ilmenevät hyväksyttävyytenä ja reiluushaasteena.

Yksi keskeisimmistä myönteisten ja kielteisten vaikutusten moniulotteisuuksista on aikaperspektiivi, jolla niitä tarkastellaan. Olisikin tärkeä huomioida, että toimien hidastaminen niiden tänään aikaansaamien kielteisten vaikutusten takia aiheuttaa kielteisiä vaikutuksia seuraavalle sukupolvelle eli heille myönteinen vaikutus syntyy toimien kiristämisenä tänä päivänä. Onkin huomioitava, että kun puhutaan tämän päivän talousvelasta ja sen siirtymisestä tuleville sukupolville, voidaan yhtä lailla puhua tämän päivän ekologisesta velasta ja sen siirtymisestä tuleville sukupolville. Ainoa ero

on, että ekologisen velan koronkasvu on vähintäänkin lineaarinen, tiettyjen ennusteiden mukaan eksponentiaalinen, eikä rajoitu vain koronaelvytykseen.

13c Mitä lisätoimia ehdotatte tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi?

-

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

14 Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

On tärkeää, että KAISUn kautta rakennetaan Suomeen yhteiskunnallista dialogia, joka valmistelee ihmisiä, niin kansalaisina kuin toimijoina sektoreilla, toimialoilla ja järjestelmissä sitoutumaan ja järjestelmällisesti aktivoitumaan ilmastotoimissa ja niissä tukemaan hallintoa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Ihmisen ja terveyden välisen yhteyden tunnistaminen avaa uudenlaista ajattelua ilmastotoimien, sekä ilmastotoimien, luonnon monimuotoisuustoimien ja terveystoimien yhteissuunnittelulle, päätöksille ja toimeenpanolle. Tällaisia ovat esimerkiksi lihasvoimaisen liikkumisen edistäminen infrastruktuurilla, luonnonympäristöjen vaalimisella sekä opetus-, terveys- ja sosiaaliohjelmilla. Toisaalta sitkeä ja määrätietoinen viestintä siitä, että kasvispainotteinen ruokavalio ja lihasvoimainen liikenne ovat tosiaankin realistisia talouden, ilmaston, terveyden win-win-win ratkaisuja on oleellista.

On tärkeä muistaa, että sekä kansalaiset että muut toimijat näkevät toiminnassaan eri haasteet, ja tavoitteet ja velvoitteet ovat toisiinsa kytkeytyneinä, niin kuin ne myös todellisuudessa ovat. Tämän takia KAISUn ei tulisi eritellä niin voimallisesti ihmisten mielissä ilmastonmuutosta muista ekologisista haasteista erilleen vaan käsitellä sitä yhdessä biodiversiteetti-, jäte-, luonnonvara- ja terveystieteiden kanssa.

Talousvaikutusten tarkastelussa (10.1) korostuu ilmastopolitiikan kustannukset. Oleellista olisi tehdä selväksi, että realistinen vertailukohta näille kustannuksille ei ole se, että mitään toimia ei tehdä. Ilmastonmuutoksen torjunta on realiteetti, johon pitää joka tapauksessa reagoida. Kyse ei myöskään ole pelkästä päästöjen vähentämisestä. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja tuleviin muutoksiin varautuminen jää talousvaikutusten tarkastelussa miltei huomiotta.

Suunnitelma käsittelee ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä varsin ansiokkaasti. Ohjauskeinoina korostuvat hyväksyttävyyden osalta (10.3.1) tiedottamiseen, vapaehtoisuuteen, kannustavuuteen ja taloudelliseen tukemiseen perustuvat ilmastopolitiikan keinot. Näiden suosittujen keinojen vaikuttavuutta voidaan kuitenkin pitää epävarmana ja mahdollisesti vähäisenä. Hyväksyttävyyttä painotettaessa jää myös herkästi huomiotta ne mahdollisuudet, joita vähemmän suosittujen

keinojen (esim. verotus, maksut, kiellot) käytöllä on eriarvoisuuden vähentämisessä ja reilun siirtymän ripeässä edistämässä.

Muita huomioita

15 Muita huomioita

Oikeudenmukaisuus ja osallisuus kulkevat käsikädessä. Ottamalla mukaan eri kansalaisryhmät, tulevat eri näkökulmat esiin. Kestävyyspaneeeli näkee hyvänä, että KAISUn valmistelussa on kuultu laajasti eri alojen osaajia. Erityisen tärkeää on miettiä ratkaisuja ja tavoitteita eri ihmisryhmien näkökulmasta – nyt, keskipitkällä aikavälillä ja pitkällä aikavälillä, ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Toisaalta osallistumisen turvaaminen edellyttää jatkuvaa ja monipuolisten ihmisryhmien osallisuuden ja yhteistoiminnan ylläpitämistä. Tästä syystä tätä tukevien rakenteiden luominen ja ylläpitäminen suunnitelman osana olisi myös tärkeää. Säädösten ja taloudellisen ohjauksen rinnalla ja suhteessa niihin ihmiset voisivat esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toiminnan osana luoda yhdessä uusia ilmastonmuutosta hillitseviä käytänteitä. Luotettavan, tiedepohjaisen, ilmastonmuutosta koskevan tiedon saatavuus olisi tässä tärkeää.

Oikeudenmukaisuus edellyttää kompensointia niille ryhmille, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa tai eivät pysty toimimaan tavoitteiden mukaisesti. Erityinen haaste oikeudenmukaisen siirtymän toteuttamiselle on se, miten rakennetaan hyväksyttävyyttä ilmastotoimille niiden ryhmien parissa, jotka nyt hyötyvät kohtuuttomasti ilmastoa kuormittavasta, sinänsä laillisesta toiminnasta.

Kaikkiin toimiin, liikenteen, maatalouden ja lämmityksen päästöjen vähentämiseen tarvitaan kaikki tahot mukaan. Ilman mahdollisimman monen tahon mukaan ottamista, on tavoitteisiin pääseminen epätodennäköistä. Erityisesti lämmityksessä asukkaat ja yhteisöt tulisi ottaa mukaan vahvemmin. Eniten tarvitaan kumppaneita taloyhtiöille, sekä kaupunkien vahvempaa yhteistyötä yhteisöenergian lisäämiseksi.

Liikenteen osalta autoliikenteen sähköistämisen rinnalla tulisi edistää autottoman elämäntavan houkuttelevuutta. Uutena koronan korostamana mahdollisuutena on tunnistettava kestävä etätyöelämäntyyli, joka oikein toteutettuna voi vähentää rakentamis- ja liikennetarvetta ja lisätä hyvinvointia (ja huonosti toteutettuna johtaa monipaikkaiseen tuhlaavaan tuplainfraktuuriin). Suomella on tässä näytönpaikka ja mahdollisuus osoittaa, miten johtava etätyömaa muuttuu kestäväksi etätyön mallimaaksi.

Ympäristölle haitallisten tukien poistoon on panostettava entistäkin määrätietoisemmin siten, että ilmastonsuojelulla saavutetaan myös muita ympäristöhyötyjä. Monihyötyisyydestä on viestittävä tehokkaasti.

On myös syytä tunnistaa, että suunnitelmasta puuttuu konkreettiset viitaukset kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelmaan ja sen SDG-tavoitteisiin. Näitä kansainvälisesti sovittuja tavoitteita, joihin myös Suomi on sitoutunut, voitaisiin hyödyntää sen varmentamisessa, että ilmastotoimet tukevat tai eivät ainakaan haittaa muiden kestävän kehityksen tavoitteiden toteutusta.

Lausunto perustuu osittain näkökohtiin, joita Kestävyyspaneeli on esittänyt Ilmastopolitiikan pyöreässä pöydässä.

16 Voiko organisaationi osaltaan edistää ilmastosuunnitelman tavoitteiden saavuttamista?

-

Lammensalo Linda
Kestävyyspaneeli - Suomen kestävän kehityksen asiantuntijapaneeeli